

NÁRODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ ČILI POLITICKÁ EKONOMIE.

Zjistili jsme v předchozích kapitolách základní skutečnosti hospodářské a hleděli ve stručných rysech ukázati na jejich změnu pod vlivem společensky prováděného hospodaření s oběhem statků mezi jednotlivými hospodářstvími. Tím současně položili jsme důraz na skutečnost, že hospodářství jest součástí společenského (sociálního) ústrojí a může dostoupiti dokonalosti, když také jiná ústrojí společenská nalézají se na vyšším stupni vývoje.

Pokud hospodaří se jen pro domácnost pro sebe uzavřenou, pro rodinu a kmen, pokud ovládán jest život jen vůlí jednotlivce nebo jen zvyky a zvyklostmi, pokud v dalším vývoji omezuje se hospodaření na malou oblast a na malý počet hospodářství ovládaných zvyklostmi, předpisy a zákony velmi různými (městské právo pro město, vrchnostenská pravomoc na venkově, u jednotlivců přímá moc královská, jak to vidíme ve středověku), není zde onoho uspořádání, organizace společenské, není zde jednotného práva, t. j. ustanovení, jimiž se občané řídití musí, poněvadž by bylo uposlechnutí vynuceno, není zde řada prostředků pro oběh statků potřebných (dopravní potřeby, zaručený obsah drahého kovu v mincích, právní řád pro zajištění pohledávek atd.), které může poskytnouti **p r á v n í s t á t**, uspořádání společnosti na větší oblasti na základě psaného práva, jehož výkon dovede stát svými zřízeními vynutiti.

Teprve pak jsou zde nejenom soukromá hospodářství, nýbrž také **hospodářství veřejná**, ježto všechny organizace veřejné (obce, stát) potřebují k splnění svých úkolů také prostředků, jež opatřiti si hledí. Tím uzavřen je teprve kruh

hospodářských zájmů a vztahů, tím teprve každý jednotlivce ve svém hospodářském počínání stává se součástíkou pospolitého hospodářského života, jest článkem politiky hospodářské a může se mluvit o hospodářství politickém, národním (národ = obyvatelstvo určitého státu, tedy národ v politickém smyslu).

Stát sám jest nejenom hospodářsky činný ve větší nebo menší míře, upravuje zákonodárstvím nabývání statků, úvěrnictví, patentní zákonodárství, ochranné známky, autorská práva, zdaňuje výnosy výrobní, důchody a výrobky, obstarává ochranu majetkových a jiných práv, o kterouž ochranu jinak by se musili jednotlivci starati, uzavírá smlouvy s jinými státy a reguluje výměnu statků mezi obyvatelstvem vlastního a cizích států. Jak daleko stát ve všech těchto věcech jíti má, jest věcí politiky národohospodářské. Ale i tenkrát, když stát stará se jen o právní řád a právní a hospodářskou bezpečnost, nechce býti podnikatelem, neobmezuje jednotlivce v jeho podnikání a rozpětí soutěže, zůstane vždy důležitým činitelem hospodářským.

Národní hospodářství jest tedy onen stupeň hospodářství společenského, v němž vznikly státy jako trvale utvářené svazky právní a politické a v němž soukromá i veřejná hospodářství vstupují mezi sebou navzájem v hospodářské styky.

Národohospodářská věda není nějakým poučením, jak jednotlivce v určitém hospodářství hospodařiti má; tomuto úkolu mohou sloužiti praktické nauky o zemědělství, lesnictví, stavbě mostů, železnic a pod., při nichž objevy věd používají se na určité druhy výrobní a výdělkové činnosti.

Národní hospodářství neboli politická ekonomie patří mezi vědy společenské, obmezujíc se jen na hospodářské jevy společenské, takže všechny hospodářské skutečnosti, jevy, souvislosti a vývoje hospodářské jsou jejím předmětem a to nejenom v určitém státě, nýbrž vůbec, všeobecně. (Při tom ovšem vliv státu vždy musí býti zkoumán.)

Cílem vědy národohospodářské může býti:

1. Popsání jistých jevů a jejich souvislosti (na př. vývoj průmyslu, vývoj dělnické mzdy atd.) mezi sebou a s minulostí. Takové odvětví bude tedy popisné a dějepisné stejně jako v přírodních vědách předopis.

2. Vyzkoumání z nejrozmanitějších skutečností jejich působení a souvislosti, co na nich jest pravidelného, vždy dů-

sledně se objevujícího, druhového, typického (nabídka, poptávka, zavedení peněz a vznik ceny a rozvoj úvěru, clo a jeho působení atd.). Hledání pravidel, zákonů vždy platných jest důsledkem toho. Theoretická věda národohospodářská bude tedy hledati jednak pravidelné, typické jevy hospodářské; dále zákony (pravidla), jimiž se souvislost jevů řídí (na př. zvýšená nabídka při zmenšené poptávce má za následek klesání ceny nabízeného zboží).

Zákon rozumíme zde pravidlo, odvozené ze zkušeností, z veliké řady skutečností na sebe působících, tedy v podobném smyslu jako v přírodních vědách, nikoli zákon daný nějakým sborem zákonodárným jako předepsanou úpravu poměrů.

V theoretické vědě národohospodářské budeme pak rozlišovati dvě odvětví: všeobecnou vědu národohospodářskou, která zabývá se hospodářstvím národním jako celkem se zvláštním zřetelem k hospodářství soukromému a theoretickou vědu finanční (nebo veřejnohospodářskou), která zabývá se hospodářstvím veřejným (státním, obecním), jež řídí se jinými pravidly.

3. Hledati vývoj národohospodářský a vliv jistých opatření soukromohospodářských a veřejnohospodářských na vývoj národohospodářský vůbec čili užitá, praktická věda národohospodářská (zavedení svobody živnostenské, meliorace pozemků, užívání vod, úprava používání elektřiny, ochranné clo atd.). Na základě theoreticky nabytých pouček, zákonů národohospodářských působí se prakticky na budoucí vývoj. Poněvadž pak budoucí vývoj vůbec jest úkolem politiky, nazýváme tuto část národohospodářské vědy politikou národohospodářskou a pokud jde o vývoj hospodářství veřejných politikou finanční (státně hospodářskou).

Úkolem tohoto spisu jest všeobecná věda národohospodářská theoretická, čili probíratí budeme typické skutečnosti a jevy hospodářské, poučky, pravidla, zákony o jejich souvislostí a vzájemném vlivu.

Postup bude pak tento:

Nejprve probereme základní podmínky vývojové národního hospodářství, bez nichž by nebylo hospodářství a národního hospodářství a jež tvoří hranice možnosti rozvoje hospodářského.

Jsou trojího druhu:

přírodní,

osobní (lidská vůle, schopnost k práci, mravy, vzdělání, věda, zručnost),

společnost a stát jakožto výsledek přírodních sil a vlivu člověka.

V dalším pak rozdělíme látku na šest hlavních oddílů, v nichž proběheme:

výrobu a výdělek,

hodnotu, cenu, peníze a úvěr,

důchod,

spotřebu a pojištění.